

**E-dobroczynność osób
w wieku 60+ w Polsce
wobec rozwoju ICT**

E-dobroczynność osób w wieku 60+ w Polsce wobec rozwoju ICT

Sylwia Badowska
Sylwia Pangsy-Kania
Monika Grottel

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2024

Recenzent
Dr Anna Golec

Redaktor Wydawnictwa
Jolanta Stecewicz

Projekt okładki i stron tytułowych
Kinga Pałczyńska

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków
Programu Humanistyki Gdańskiej, Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego
oraz Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-691-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Społeczno-ekonomiczne aspekty dobroczynności osób w wieku 60+	11
1.1. W kierunku starzenia się społeczeństwa w Polsce	11
1.2. Zachowania dobroczynne osób w wieku 60+	22
1.2.1. Koncepcja dobroczynności w naukach ekonomicznych	22
1.2.2. E-dobroczynność jako innowacyjna forma pomagania	41
2. Akceptacja i wykorzystanie technologii przez osoby w wieku 60+	51
2.1. Procesy akceptacji innowacyjnych technologii	51
2.2. Procesy akceptacji technologii przez osoby w wieku 60+	59
2.3. Akceptacja technologii płatności cyfrowych	69
2.4. Technologia ICT w służbie dobroczynności	79
3. W kierunku e-dobroczynności osób w wieku 60+ w Polsce – analiza wyników badania empirycznego	89
3.1. Metodyka badania	89
3.2. Charakterystyka próby badawczej	94
3.3. Kształtowanie się świadczenia e-dobroczynności osób w wieku 60+	98
3.3.1. Świadczenie dobroczynności przez osoby starsze	98
3.3.2. Formy świadczenia dobroczynności	105
3.3.3. Dobroczynność tradycyjna	107
3.3.4. E-dobroczynność	115
3.3.5. Ocena akceptacji i korzystanie z e-dobroczynności	132
Zakończenie	163
Bibliografia	175
Załącznik. Kwestionariusz ankiety	197
Spis tabel	213
Spis rycin	215

Wprowadzenie

Z początkiem XXI wieku starzenie się społeczeństw i rozwój technologiczny stały się dwoma równoległymi współistniejącymi megatrendami na świecie. Oba jednocześnie są znaczącymi wyzwaniami dla rozwoju społeczno-ekonomicznego, ponieważ rozwój technologiczny nabrał charakteru trwałego i znacząco wpływa na współczesne społeczeństwa mierzące się z dynamicznymi i niesprzyjającymi procesami demograficznymi¹.

Technologie informacyjno-komunikacyjne (ang. ICT – *Information and Communications Technology*) oznaczają technologie, systemy oraz narzędzia, które są wykorzystywane do gromadzenia, przetwarzania, przesyłania, udostępniania, przechowywania i wymiany informacji w formie elektronicznej z wykorzystaniem technik cyfrowych i wszelkich narzędzi komunikacji elektronicznej. ICT oznacza zatem nowoczesne technologie, do których zalicza się między innymi komputery i oprogramowanie, usługi cyfrowe, multimedia, urządzenia mobilne oraz sieci telekomunikacyjne, takie jak internet.

W Polsce z roku na roku średni wiek mieszkańców jest coraz wyższy, co w wyniku równoległego spadku urodzeń i wydłużenia długości życia prowadzi do tzw. starzenia się społeczeństwa. Co więcej, po raz pierwszy w historii ludzkości obecne społeczeństwo musi wyjść naprzeciw potrzebom dwóch równoległe żyjących pokoleń osób starszych, czyli osób po 60. roku życia i jeszcze starszych od nich w wieku 80 lat i więcej – żyjących ich rodziców². Przedstawiciele tych dwóch pokoleń demograficznych mieli szansę na zetknięcie

¹ S. Badowska, *Assessment of consumer innovativeness – comparative research among consumers 60+ and the Y generation on the example of the smartphone*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H Oeconomia” 2018, nr 52(5), s. 7–16.

² K. Migdał-Najman, K. Najman, S. Badowska, *The GNG neural network in analyzing consumer behaviour patterns: empirical research on a purchasing behaviour processes realized by the elderly consumers*, „Advances in Data Analysis and Classification” 2020, nr 14, s. 947–982.

się z nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w późniejszym okresie swojego życia, często już po zakończeniu okresu aktywności zawodowej i rozpoczęciu funkcjonowania w węższych kręgach społecznych. Pokolenia te, zwane cyfrowymi imigrantami³, mierzą się z wyzwaniem, którym staje się wszędobylska nowoczesna technologia. Jej poziom zaawansowania w przeróżnych sferach życia, np. komunikacji społecznej, finansach, medycynie, usługach publicznych, powoduje, że konieczność posługiwania się cyfrowymi rozwiązaniami staje się nieodzowna. Proces ten nie omija również działalności zarezerwowanych dla obszarów aktywności prospołecznych i świadczenia dobroczynności. Także w sferze pomocy na rzecz potrzebujących obserwuje się coraz więcej rozwiązań wspieranych technologią informacyjno-komunikacyjną. Widoczne jest to między innymi w obszarze donacji finansowych, kolektywnych zbiórek czy indywidualnych świadczeń przy wykorzystaniu mobilnych płatności. Te nowe formy donacji wykorzystujące postęp w zakresie technologii cyfrowych definiujemy jako e-dobroczynność. Zjawisko to jest rozumiane jako dobroczynność świadczona przy wykorzystaniu narzędzi i form cyfrowych (np. smartfon, komputer). Jest to nowy fenomen w obszarze pomocowym, które wykształcił się w wyniku rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych i wykorzystuje nowe rozwiązania ułatwiające przekazywanie środków potrzebującym za pomocą platform internetowych, płatności mobilnych czy też zbiórek publicznych opartych na systemach ICT. Szybkość, łatwość i dostępność tych rozwiązań szerokim grupom społecznym kieruje sferę dobroczynną w nowe obszary interwencji o szerszym zasięgu i wyższym poziomie skuteczności. Aby osoby starsze⁴ mogły uczestniczyć w tych procesach i być aktywnymi donatorami wspierającymi potrzebujących, powinny zostać włączone w świat e-dobroczynności. Jest to szczególnie ważne, gdyż właśnie przedstawiciele tych

³ M. Prensky, *Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently?*, „On the Horizon” 2001, vol. 9(6), s. 1–6.

⁴ W terminologii nauk społecznych osoby starsze rozumiane są jako jednostki, które ukończyły co najmniej 60. rok życia. W światowej literaturze przedmiotu nie istnieje jednorodna nomenklatura definiująca te osoby, które są opisywane zarówno jako senior/seniorka/seniorzy (ang. *senior*), osoby starsze (ang. *elderly*) czy osoby dorosłe w starszym wieku (ang. *older adults*) – ta ostatnia jako forma języka inkluzywnego. Na potrzeby niniejszej publikacji skierowanej zarówno do środowiska naukowego, jak i praktyków przyjęto następujące określenia: senior/seniorka/seniorzy, osoby w wieku senioralnym oraz osoby starsze.

kohort demograficznych w przeciwieństwie do młodszych dysponują większą ilością czasu wolnego, stałymi i regularnymi dochodami oraz tzw. życiowym doświadczeniem. Ponadto jak pokazują badania naukowe z różnych stron świata, osoby starsze zaangażowane w życie społeczne, włączające się w aktywności na rzecz innych czy funkcjonujące w szerszych kręgach społecznych, wykazują się lepszym stanem zdrowia zarówno w sferze fizycznej, jak i psychicznej.

Celem publikacji jest zatem zaprezentowanie oryginalnych wyników badań w zakresie identyfikacji zjawiska e-dobroczynności i rozpoznania zachowań osób starszych w tym obszarze w kontekście zmian technologicznych. W przedmiotowej pracy zbadano kilka obszarów, w tym kształtowanie się fenomenu świadczenia dobroczynności przez osoby w wieku 60 lat i więcej, motywów, zakresu i częstotliwości przekazywanej pomocy i ostatecznie określenia zjawiska świadczenia e-dobroczynności oraz oceny procesu akceptacji i korzystania z tego nowego typu rozwiązania.

Na pracę składają się studia literaturowe i empiryczne. W części teoretycznej przedstawiono obraz kształtowania się procesów demograficznych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem zmian w zakresie starszych kohort demograficznych. Następnie zaprezentowano stan wiedzy z zakresu dobroczynności w kontekście ekonomicznym oraz specyfiki tego typu działań wśród osób starszych. Scharakteryzowano także typy świadczenia dobroczynności wykorzystujące nowoczesne technologie.

W drugiej części rozdziału teoretycznego zaprezentowano przegląd badań z zakresu akceptacji i użytkowania technologii, w tym obowiązujących teorii, a specyficznie w zakresie wykorzystania technologicznych rozwiązań przez osoby po 60. roku życia w sferze płatności finansowych i świadczenia dobroczynności.

W części empirycznej omówiono wyniki badania przeprowadzonego przez autorki od lutego do kwietnia 2023 roku w Polsce wśród uczestników uniwersytetów trzeciego wieku w różnych regionach kraju. Badaniem objęto 512 osób, z czego 320 respondentów udzieliło odpowiedzi na wszystkie pytania. Przeciętny profil badanych wskazuje na to, że respondentką była kobieta (84,37% badanych) w wieku pomiędzy 70 i 79 lat (51,88% badanych), mieszkająca w dużym mieście (41,56%), posiadająca wykształcenie wyższe (70,31%), która przed przejściem na emeryturę pracowała w sektorze pozafinansowym. W związku z przypadającą na ten okres pandemią COVID-19

Wprowadzenie

badania były prowadzone metodą ilościową techniką CAWI. Wyniki opracowano za pomocą statystyki opisowej i przedstawiono graficznie. W części końcowej opisano wnioski z badań oraz udzielono rekomendacji dla dalszych badań i praktyki społeczno-gospodarczej. Wyniki badań mają wysoki charakter aplikacyjny. Pozwalają na przedstawienie rekomendacji dla sektora organizacji pożytku publicznego, kształtowania polityki uwzględniającej potrzeby osób starszych, krajowych i samorządowych instytucji publicznych zajmujących się aktywizacją osób ze starszego pokolenia oraz innych podmiotów zaangażowanych w dobroczynność.